

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

Філологічний факультет

(назва інституту/факультету)

Кафедра філософії та культурології

(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан

Редьква Я.П.

«_____» _____ 2025 ____ року

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ІСТОРИЯ ДРЕВНЬОЇ ЦЕРКВИ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

обов'язкова

(вказати: обов'язкова)

Освітньо-професійна програма _____ «Богослов'я» _____
(назва програми)

Спеціальність _____ В 8 «Богослов'я» _____
(вказати: код, назва)

Галузь знань _____ В 8 «Богослов'я» _____
(вказати: шифр, назва)

Рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____
(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

_____ філологічний факультет _____
(назва факультету/інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання _____ українська _____
(вказати: на яких мовах читається дисципліна)

ЧНУ 2025.

Робоча програма навчальної дисципліни *Історія Древньої Церкви* складена відповідно до *освітньо-професійної програми «Богослов'я», спеціальність – В 8 «Богослов'я», галузь знань В 8 Богослов'я»* та узгоджена з гарантом ОП доц. М.В. Щербанем

Розробники: **Балух Василь Олексійович**, д.і.н., проф., член-кор. НАПН України, проф. кафедри філософії та культурології **Луцан Ігор Васильович** – кандидат історичних наук, асистент кафедри філософії та культурології.

Погоджено з гарантом ОП доц. Лагодичем М.М. і затверджено на засіданні кафедри філософії та культурології

Протокол від. «__26__» серпня __2025 року, протокол № 1

Завідувач кафедри _____ (**Рупташ О.В.**)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною радою факультету

Протокол від. «_27_»__серпня 2025 року, протокол № 1

Голова методичної ради факультету _____ Антофійчук А.М.
(підпис)

Ó 2025 рік

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни		
		денна форма навчання	заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 7	Галузь знань <u>В 8– Богослов'я</u> (шифр і назва)	нормативна		
	Напрямок підготовки <u>В 8 – Богослов'я</u> (шифр і назва)			
Модулів – 4	Спеціальність (професійне спрямування): <u>богослов'я</u>	Рік підготовки:		
Змістових модулів – 4		3-й	–	
Індивідуальне науково-дослідне завдання 10 год.		Семестр		
Загальна кількість годин – 210		5-й	–	
		Лекційні (практичні)		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2(4) год. (всього – 105 год.) самостійної роботи студента – 75 год.	Освітній рівень: бакалавр	30 год.	–	
		Практичні, семінарські		
		30 год.		
		Лабораторні		
		–	–	
		Самостійна робота		
		140 год.	–	
		Вид контролю: 5-й семестр – іспит		

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Історія Древньої Церкви» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності «богослов'я».

Мета: на основі всебічного ознайомлення з історичними джерелами і найновішими здобутками богословської та світової історичної науки надати студентам необхідного, конкретно зорієнтованого, систематизованого матеріалу в контексті становлення та поетапного розвитку християнства, а також висвітлити основні події, питання практичної реалізації церковно-релігійного життя з моменту зародження Церкви як богоустановленої інституції й до остаточного її поділу (Великої схизми).

Завдання:

розкрити місце, дисциплінарну специфіку та мету курсу «Історія Древньої Церкви» у системі програмного забезпечення та структури богословської предметності;
дати необхідний мінімум компетенцій у контексті вивчення історії Древньої Церкви як важливої складової церковно-історичних знань студента-богослова;
виробити вміння аналізувати історичні процеси, події і факти;
проаналізувати історичне й релігійне тло, витоки й передумови зародження християнства;

виявити закономірності та особливості розвитку Новозавітної Церкви від її заснування до Великого церковного розколу;
розглянути генезу ранньохристиянського досвіду та його морально-етичні засади;
простежити етапи духовного та інституційного становлення Христової Церкви;
висвітлити підвалини християнського буття, формування літургічних, догматично-канонічних, аскетичних та богослужбових традицій у вимірі церковно-історичних реалій;
з'ясувати організаційні пріоритети християнства в усіх його формах та виявах;
поетапно дослідити зовнішню і внутрішню сторони церковної історії, привернувши увагу до розкриття таких питань: а) життя Церкви в апостольську добу, б) діяльність Церкви у період мужів апостольських і апологетів, в) період гонінь язичників на християн, г) розбудова Церкви в «Золоту добу», д) християнська писемність, е) Вселенські та Помісні собори, є) боротьба Церкви з ересями та розколами, ж) Велика схизма тощо;
окреслити взаємовідносини та концептуальні розбіжності Східної й Західної Церков.

Міждисциплінарні зв'язки. Дисципліна «Історія Древньої Церкви» є обов'язковою для вивчення студентами спеціальності «богослов'я». Для успішного опанування курсу студенти повинні використовувати знання, отримані в процесі вивчення інших дисциплін галузі знань богослов'я, зокрема: вступу до спеціальності, ісагогіки, герменевтики та екзегетики Нового Завіту, догматичного богослов'я.

Відповідно до ОП «Богослов'я» програмні **результати** навчання після засвоєння дисципліни такі:

- ✓ відтворювати і аналізувати основні етапи історії богословської традиції (ПР 10);
- ✓ оперувати загальними і спеціальними джерелами богословських традицій (ПР 11);
- ✓ розвинути знання і навички, щоб навчатися на освітньому рівні «магістр» (ПР 33)

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має набути таких **компетентностей**:

Знати: специфіку навчальної дисципліни, основні поняття, категорії, ключові питання генези ранньохристиянського досвіду, основні етапи духовного та інституційного становлення Новозавітної Церкви, підвалини християнського буття, формування літургічних, догматико-канонічних, аскетичних та богослужбових традицій, джерельний базис святоотцівської спадщини, ступінь достовірності й об'єктивності письмових джерел, що збереглися до наших днів.

Вміти: порівнювати, аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати історичні факти та діяльність ключових постатей, користуватися професійною термінологією, працювати з навчально-методичною літературою та джерелами, подавати теоретичний матеріал у поєднанні з практикою його застосування на навчальних картах Стародавнього світу, оцінювати події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських цінностей, поєднувати нарис історії християнства.

Розуміти: природу богословського осмислення поняття «Церква» у контексті історичних тенденцій формування доктринальних засад християнства, закономірності виникнення християнства як світової релігії та його основоположну роль у формуванні засадничих духовно-моральних принципів людства, характерні особливості Новозавітної Церкви та її відмінності від інших релігійних течій, важливу та визначальну роль Вселенських Соборів у становленні канонічного права та догматичної думки Церкви.

Критерії оцінювання рівня освоєння дисципліни

Ефективність засвоєння студентами матеріалу лекційний та семінарських занять з предмету «Історія Древньої Церкви» багато в чому залежить від системи заходів проміжного контролю. У зв'язку з цим для курсу «Історія Древньої Церкви» передбачено такі види контролю знань: *семінарські та практичні заняття, фронтальне опитування, самостійні та модульні контрольні роботи, іспит.*

Підсумкова оцінка знань студентів підводиться під час іспиту з обов'язковим урахуванням результатів проміжного контролю і передбачає рейтингову систему.

Рейтингова система оцінки знань студента являє суму балів за такими видами звітної діяльності: робота на лекційних, семінарських та практичних заняттях, виконання самостійних

та контрольних робіт, написання реферативних доповідей, есе, виконання тематичних презентацій тощо.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Тема 1.

Вступ до історії Древньої Церкви. Хронологічні рамки курсу та його періодизація (2 год.)

1. Історична наука як динамічна система знань та її роль у контексті вивчення предметно-дисциплінарних полів богослов'я.
2. Церква як богоустановлена інституція: етимологічні підходи.
3. Мета, завдання і предмет вивчаючої дисципліни.
4. Періодизація розвитку та становлення древньої церковної історії.

Тема 2.

Основні джерела з історії Древньої Церкви (2 год.)

1. Твори Св. Отців і вчителів Церкви.
2. Діяння Вселенських і помісних соборів.
3. Агіографія (житіє святих).
4. Історичні праці.
5. Хроніки та літописи.
6. Латинська історіографія.
7. Сучасна українська історіографія.

Тема 3.

Заснування Церкви Христової та діяльність святих апостолів (2 год.)

1. Поширення християнства та обрання дияконів.
2. Початок навернення язичників.
3. Заснування Церкви в Антіохії.
4. Діяння святих апостолів.

Тема 4.

Місійні труди Св. апостол Павло (5 год.)

1. Життєвий шлях апостола Павла та його роль у процесі формування підвалин християнської церкви.
2. Богословські та місіонерські труди Апостола:
 - 2.1. Перша благовісницька подорож (45-49 рр.).
 - 2.2. Друга благовісницька подорож (51-54 рр.).
 - 2.3. Третя благовісницька подорож (54-58 рр.).
 - 2.4. Четверта місійна подорож і мученицька смерть святого апостола Павла.

Тема 5.

Розбудова Християнської Церкви. Церковна ієрархія та християнське богослужіння.

1. Становлення Церкви.
2. Служіння мандрівних апостолів, пророків і дидаскалів.
3. Церковна ієрархія.
4. Формування церковної організації (клір, перафії).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Тема 6.

Гоніння на християн в Римській імперії.

1. Причини гонінь на християн з боку юдеїв та язичників:
 - 2.1. Суспільні (соціальні) причини гонінь.
 - 2.2. Державно-релігійні причини.
 - 2.3. Політичні причини звинувачень.
 - 2.4. Психолого-ментальні умови.
 - 2.5. Світоглядні та морально-етичні протиріччя.
2. Перший період гонінь християн (33-98 рр.).
3. Другий період гонінь на Церкву (98-249 рр.).
4. Третій період гонінь на християн у Римській імперії (249-313 рр.).
5. Міланський едикт і перемога християн над язичниками.

Тема 7.

Розвиток християнської писемності в I – V ст. (5 год.)

1. Богословські творіння: історичний та канонічний погляди.
 - 1.1. «Дідахе» – «Господнє навчання дванадцяти апостолів для поган».
 - 1.2. «Послання Варнави»: богословська характеристика.
 - 1.3. «Пастир Єрма» і його дидактична спрямованість.
 - 1.4. Послання ап. Петра до ап. Якова.
2. Життєвий шлях і труди мужів апостольських: загальний огляд.
 - 2.1. Климент Римський.
 - 2.2. Св. Ігнатій Богоносець, єп. Антіохійський.
 - 2.3. Св. Полікарп, єп. Смирнський.
 - 2.4. Папій Ієропольський.
3. Християнські апологети та їх богослов'я.
 - 3.1. Кодрат, Аристид, Афінагор.
 - 3.2. Св. Мелітон, єпископ Сардійський.
 - 3.3. Св. мученик Юстин Філософ.
 - 3.4. Татіан Ассирієць.
 - 3.5. Св. Феофіл, єпископ Антіохійський.
 - 3.6. Св. Іриней, єпископ Ліонський.
 - 3.7. Єрмії Філософ, Минуцій Фелікс, Тертуліан, Ориген.
 - 3.8. Св. Іполит Римський.
4. Виникнення богословських шкіл.

Тема 8.

Церковний устрій другого періоду історії Церкви.

1. Церковна ієрархія. Умови вступу до кліру.
2. Поява нових ієрархічних посад. Формування церковної структури та управління:
 - а) митрополича влада;
 - б) розвиток патріаршої влади.

Тема 9.

Історичне становлення патріархатів.

1. Константинопольський патріархат
2. Римський патріархат
3. Александрійський патріархат
4. Антіохійський патріархат.
5. Єрусалимський патріархат

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

Тема 10.

Інкорпорація Церкви в структуру Імперії: історичний контекст (4 год.)

1. Нове становище і владні інституції Церкви в Константинову епоху.
 - 1.1. Майнові права.
 - 1.2. Звільнення від податків та повинностей.
 - 1.3. Судові привілеї.
 - 1.4. Повноваження священства.
2. Імператори Візантійської імперії.
 - 2.1. Становлення відносин при імператорі Константині I Великому і його синах.
 - 2.2. Язичницька реакція при Флавії Клавдії Юліані II Відступнику.
 - 2.3. Церковна політика Феодосія I Великого.
 - 2.4. Правління Юстина I.
 - 2.5. Становлення цезаропапізму при Юстиніані I

Тема 11.

Єресі і розколи в Древній Церкві (2 год.)

1. Перші єресі (юдействующі, евіоніти, Коринфа, елкезаїти, докетизм).
2. Гностицизм.
3. Розкол монтаністів.
4. Новатіанський рух.
5. Монархісти (динамісти, модалісти).

Тема 12.

Єресь Арія та скликання I Вселенського собору.

1. Причини виникнення єресі. Тринітарні єресі і суперечки в донікейську епоху.
2. Теорії походження аріанства.
3. Причини скликання I Вселенського собору.
4. Хід та рішення собору.
5. Боротьба Церкви з аріанством після I Вселенського собору.

Тема 13.

II Вселенський собор та його рішення

1. Причини та передумови скликання собору.
2. Хід і рішення собору.
3. Значення Собору 381 р.

Тема 14.

Христологічні суперечки в Древній церкві та рішення Третього і Четвертого Вселенських соборів.

1. Причини виникнення христологічних суперечок.
2. Несторіанство, його суть та засудження на III Вселенському соборі.
3. Розбійницький собор 449 р. та виникнення монофізитства.
4. Рішення IV Вселенського собору в Халкедоні та засудження несторіанства і монофізитства.

Тема 15.

. Церковно-державні відносини за Юстиніана I та V Вселенський собор

1. Формування політики цезаропапізму та симфонії за Юстиніана I.
2. Кодекс цивільного права про відношення до Церкви.
3. Причини скликання V Вселенського собору.
4. Рішення собору про засудження Трьох Розділів.

Модуль 4.

Тема 16.

VI Вселенський собор та його рішення.

1. Полеміка про одну чи дві волі в Христі.
2. Причини скликання Собору та роль римського Папи.
3. Великий Константинопольський собор 680–681 рр. та його рішення.
4. Трулльський собор 692 р. та його рішення.

Тема 17.

Виникнення іконоборства та Сьомий Вселенський собор.

1. Передісторія іконовшанування.
2. Причини і передумови іконоборчого руху.
3. Початок іконоборчого руху.
4. Другий період іконоборства при імператорі Костянтині V.
5. VII Вселенський собор 754 р. та його рішення.
6. Торжество православ'я.
7. Загальні результати Вселенських соборів.

Тема 18.

Суперечки між Західною і Східною церквами. Акакієва і Фотієва схизми.

1. Причини початку протиріч між Західною і Східною церквами.
2. Акакієва смута (484–518).
3. Фотієва схизма.
4. Передумови церковного розколу. Догматичні і канонічні протиріччя

Тема 19.

Великий розкол у Християнській Церкві. (2 год.)

1. Початок неофіційного розриву Церков.
2. Перебіг подій схизми.
3. Болгарське питання.
4. Розкол Церков і Київська Русь
5. Сфальсифіковані римські документи: «Ісидорові декреталії» і «Костянтинів дар».

ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬ.

Форма контролю – *іспит*

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і практичних занять	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л(п)	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. ПІДГОТОВКА ЛЮДСТВА ДО ПРИХОДУ ІСУСА ХРИСТА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦЕРКВИ В АПОСТОЛЬСЬКУ ЕПОХУ												
Тема 1. Вступ до історії Древньої Церкви. Хронологічні рамки курсу та його періодизація	8	1				7						
Тема 2. Основні джерела з історії Древньої Церкви	13	2	2		1	8						
Тема 3. Заснування Христової Церкви та діяльність святих апостолів	10	1	2			7						
Тема 4. Місійні труди св. апостола Павла	13	2	2		1	8						
Тема 5. Розбудова Християнської Церкви. Церковна ієрархія та християнське богослужіння	13	2	2		1	8						
Разом за змістовим модулем 1	57	8	8		3	38						
Змістовий модуль 2. СТАНОВИЩЕ ХРИСТІЯН У РИМСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ДО ІМПЕРАТОРА КОСТЯНТИНА ВЕЛИКОГО												
Тема 6. Гоніння на християн в Римській імперії	10	1	2			7						
Тема 7. Розвиток християнської писемності в I – IV ст.	13	2	2		1	8						
Тема 8. Церковний устрій другого періоду історії Церкви	12	1	2		1	8						
Тема 9. Історичне становлення патріархатів	8	1				7						
Разом за змістовим модулем 2	43	5	6		2	30						

Змістовий модуль 3. ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ МОДЕЛІ ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ І ЦЕРКВОЮ У ВІЗАНТІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Тема 10. Інкорпорація Церкви в структуру Імперії: історичний контекст	11	1	2			8						
Тема 11. Єресі і розколи в Древній Церкві.	13	2	2		1	8						
Тема 12. Єресь Арія і скликання I Вселенського собору.	10	2				8						
Тема 13. II Вселенський собор та його рішення	12	2	2			8						
Тема 14. Христологічні суперечки в Древній церкві та рішення Третього і Четвертого Вселенських соборів	13	2	2		1	8						
Тема 15. Церковно-державні відносини за Юстиніана I та V Вселенський собор	12	2	2			8						
Разом за змістовним модулем 3	71	11	10		2	48						
Змістовий модуль 4. Формування догматики Християнської Церкви та виникнення суперечностей між Заходом і Сходом. Велика схизма 1054 р.												
Тема 16. VI Вселенський собор та його рішення	13	2	2		1	8						
Тема 17 Виникнення іконоборства та Сьомий Вселенський собор	13	2	2		1	8						
Тема 18. Суперечки між Західною і Східною церквами. Акакієва і Фотієва схизма	10	1				8						
Тема 19. Великий розкол у Християнській Церкві 1054 р. та його наслідки	12	1	2		1	8						
Разом за змістовним модулем 4	48	6	6		3	32						
Підсумковий модуль – іспит												
Усього годин	210	30	30		10	140						

6. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Методика проведення семінарських занять в умовах КМСОНП

Форми та методики проведення практичних занять диференціюються залежно від характеру дисципліни, що вивчається, а також студентської аудиторії, її рівня компетенції, психолого-комунікативних характеристик тощо.

Сучасний навчальний процес вимагає синтезу класичних методик з новаторськими. В межах семінарських занять зберігають свою значущість вивчення та запам'ятовування студентами-богословами заданого матеріалу з відповідних тематичних завдань, підвищується роль уміння аналізувати історичні процеси, події і факти, витоки й передумови зародження християнства у контексті вивчення історії Древної Церкви як важливої складової церковно-історичних знань студента-богослова.

Богословські дисципліни неодмінно передбачають роботу студента з тематичною літературою. Тож уміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати історичні факти та діяльність ключових постатей, оцінюючи події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських цінностей, поєднувати нарис історії християнства – один з важливих елементів роботи студента-богослова на семінарських заняттях.

Загалом же все різноманіття форм роботи на семінарських заняттях покликане стимулювати самостійність студентів, повноту й глибину орієнтування в навчальних матеріалах, вміння якісно відтворювати і аналізувати основні етапи історії богословської традиції, оперувати загальними і спеціальними джерелами богословських традицій.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва завдань	Кількість годин
1	Джерельна база вивчаючої дисципліни	2
2	Ісус Христос – Посланець Божий	2
3	Єрусалимський собор (49-50 рр.) та віднайдення компромісу між іудейським і язичницьким християнством	2
4	Діяльність апостолів із 70-ти під час становлення християнської церкви	2
5	Внутрішнє життя Церкви в докостянтиновий період	2
6	Практика богослужінь (I-III ст.)»	2
7	Богословські школи: історія виникнення, ідейні засади та основні представники	2
8	«Боротьба Церкви з єресями у II-III ст.	2
9	Церковний устрій Христової Церкви після Міланського едикту (313 р.)	2
10	Практика чернечого подвигу Середземномор'я	2
11	Найпоширеніші єретичні рухи у Візантійській імперії: витоки, вплив, зовнішні та внутрішні загрози	2
12	Ідеологічні витоки візантійського іконоклазму	2
13	Латинські Отці та Вчителі Церкви епохи Вселенських соборів	2
14	Ухвалені рішення десяти Помісних соборів та їх вплив на церковно-релігійне життя Церкви	2
15	Великий церковний розкол 1054 р. та його наслідки	2

План семінарських занять

Семінар №1

Джерельна база вивчаючої дисципліни

1. Джерела і посібники з церковної історії.
2. Спеціальні джерела історії християнства.
 - 5.1. Східні джерела.
 - 5.2. Західна історіографія.
 - 5.3. Російська історіографія.

5.4. Українська історіографія.

Семінар №2

Ісус Христос – Посланець Божий

1. Біблійні джерела про життя Ісуса Христа: історичний аналіз.
2. Постать Ісуса Христа за канонічними Євангеліями.
3. Історичні (світські) свідчення про особу Спасителя.
4. Ісус Христос за свідченнями Талмуду, Корану та буддійськими джерелами.

Семінар №3

Єрусалимський собор (49-50 рр.) та віднайдення компромісу між іудейським і язичницьким християнством»

1. Передумови, причини скликання та проведення Апостольського собору.
2. Підсумки собору та його роль у поширенні християнського віровчення.

Семінар №4

Діяльність апостолів із 70-ти під час становлення християнської церкви

1. Загальний огляд життєвого шляху апостолів.
2. Проповідницька та духовно-просвітницька діяльність учнів Христових.

Семінар №5

Внутрішнє життя Церкви в докостянтиновий період

1. Організаційні форми церковного устрою:
 - 1.1. Клір і миряни.
 - 1.2. Служіння мандрівних апостолів, пророків та вчителів (дидаскалів).
 - 1.3. Ієрархічні та неієрархічні церковні служіння.
 - 1.4. Єпископат та папство: зародження й розвиток.
 - 1.5. Собори: причини скликання та прийняті рішення.
 - 1.6. Специфіка взаємовідносин окремих християнських церков.
 - 1.7. Церковна дисципліна.

Семінар №6

Практика богослужінь (I-III ст.)

1. Основні риси ранньохристиянського богослужіння (поклоніння):
 - 1.1. Поминання померлих.
 - 1.2. Звершення Таїнств.
 - 1.3. Складові частини богослужіння.
 - 1.4. Церковне і священниче облачення.
 - 1.5. Церковні свята.
2. Місця проведення богослужінь: катакомбні храми (кубікули, крипти, капелли).

Семінар №7

Богословські школи: історія виникнення, ідейні засади та основні представники

1. Богословська наука на Сході.
 - 1.1. Александрійська катехизична школа.
 - 1.2. Антіохійська богословська школа.
 - 1.3. Сирійсько-Низибійська школа.
2. Богословська наука на Заході.
3. Латинська школа.

Семінар №8

Боротьба Церкви з єресями у II-III ст.

1. Причини й початок протистояння Церкви щодо поширення гностичних ідей.

2. Перемога християнської Церкви над гностицизмом.
3. Тринітарні ересі в докостянтинову добу.
4. Вплив східних ересей на західні провінції Римської імперії.

Семінар №9

Церковний устрій Христової Церкви після Міланського едикту (313 р.)

1. Церковна ієрархія: умови вступу до кліру.
2. Збільшення неієрархічних посад.
3. Формування церковної структури й управління:
 - 5.1. Митрополича влада.
 - 5.2. Патріарша влада.
4. Загальний огляд пентархії церков – п'яти перших єпископських кафедр.

Семінар №10

Практика чернечого подвигу Середземномор'я

1. Фундація чернецтва у Єгипті наприкінці III – початку IV ст.
2. Розвиток чернецтва на Близькому Сході.
3. Чернецтво на Балканському півострові та Візантії.
4. Самітницьке життя на Афоні.

Семінар №11

Найпоширеніші єретичні рухи у Візантійській імперії: витоки, вплив, зовнішні та внутрішні загрози

1. Тринітарні, христологічні й антропо-логічні суперечки (аріанство, македоніанство, несторіанство, євтихіанство, монофізитство, монофелітство, мароніти).
2. Пелагіанство на Заході та боротьба з ним.
3. «Битва» ортодоксального християнства з віровідступництвом.

Семінар №12

Ідеологічні витоки візантійського іконоклазму

1. Передумови та початок іконоборчого руху.
2. Імператор Лев III Ісаврієць та його едикт проти шанування ікон.
3. Іконоборчий «безглавий» собор і його постанови.
4. Суть церковних і світських суперечок про ікони в першій половині IX ст.

Семінар №13

Латинські Отці та Вчителі Церкви епохи Вселенських соборів

1. Життя, діяльність та писемна спадщина західних богословів:
 - 1.1. Св. Амвросій Медіоланський.
 - 1.2. Свт. Григорій Двоєслов.
 - 1.3. Блж. Єронім Стридонський.
2. Августин Блаженний.

Семінар №14

Ухвалені рішення десяти Помісних соборів та їх вплив на церковно-релігійне життя Церкви.

Семінар №15

Великий церковний розкол 1054 р. та його наслідки

1. Остаточний розподіл між церквами Сходу і Заходу.
2. Наслідки церковного розколу.
3. Окремі спроби унії Східної й Західної Церков.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА та форми контролю її виконання

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи

Самостійна та індивідуальна робота студентів-богословів – важливий елемент, роль якого дедалі підвищується в умовах КМСОНП та впровадження електронного (дистанційного навчання). Про це свідчить і той факт, що кількість годин, які відводяться навчальними планами на самостійну роботу з певного курсу, інколи навіть перевищує кількість аудиторних годин.

Механізми оптимізації самостійної та індивідуальної роботи студентів вбачаємо в такому: При засвоєнні навчального матеріалу диференціювати їх за рівнем складності. На ґрунті цього є сенс розмежовувати загальні та індивідуальні завдання. Якщо перший тип завдання є загальнообов'язковим, то другий – вибіркоким і призначеним до виконання особливо здібними студентами, які вміло оперують матеріалом. Відповідно й система оцінювання цих двох типів має бути неоднаковою. Бали за індивідуальні практичні завдання рекомендується не виводити за межі загальної суми балів за модулі. Тим часом результативне виконання індивідуального практичного завдання може забезпечувати студентів «понаднормові» бали, які автоматично зараховуються в суму балів за підсумковий контроль. У такий спосіб результативне виконання індивідуальних практичних завдань може мати своїм наслідком зарахування підсумкової оцінки «автоматом».

НАЗВИ ТЕМ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ у відповідності до змістових модулів			
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. (2-й курс, 1-й семестр) ПІДГОТОВКА ЛЮДСТВА ДО ПРИХОДУ ІСУСА ХРИСТА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦЕРКВИ В АПОСТОЛЬСЬКУ ЕПОХУ			
1	<p>Тема 1. Вступ до історії Древньої Церкви. Джерельна база навчальної дисципліни.</p>	9	<p>Окреслити основні принципи, методи і функції церковної історії (<i>теоретична письмова робота</i>). Порівняти світські і богословські підходи до витлумачення поняття «'Εκκλησία – Церква» (<i>доповідь, до 8 хвилин</i>). Підготувати інформаційну таблицю періодизації загальної та церковної історій (<i>компаративний аналіз і доповідь</i>).</p>
2	<p>Тема 2. Становище язичницького та іудейського світу перед Різдом Христовим. Ісус Христос – Посланець Божий</p>	9	<p>«Ісус Христос у перспективі земної історії» (<i>есе до 4 сторінок</i>). <i>Аналітична доповідь на тему:</i> «Постать Христа за новозавітними апокрифами (<i>до 10 хвилин</i>).</p> <p>Висвітлити становище Іудеї під римським володарюванням (<i>теоретична письмова робота, до 7 сторінок</i>).</p>

			Історичні докази Воскресіння Ісуса Христа: світський та релігійний погляди <i>(дебати на 20 хвилин)</i> .
3	<p>Тема 3.</p> <p>Народження Церкви Христової та перші успіхи апостольської праці. Єрусалимський собор (49-50 рр.) та віднайдення компромісу між іудейським і язичницьким християнством.</p>	9	<p>Основні напрями та географія поширення християнства в Римській імперії, Азії, Єгипті, Північній Африці, Європі: процес синтезу <i>(теоретична письмова робота до 5 сторінок, з вибором одного континенту)</i>.</p> <p>Αγάπη (агапе) – «Вечори любові» в ранньохристиянську епоху та їх літургічне підґрунтя <i>(есе, до 4 сторінок)</i>.</p>
4	<p>Тема 4.</p> <p>Благовісницька праця святих апостолів з 12-ти. Діяльність апостолів із 70-ти під час становлення християнської церкви</p>	10	<p>Підготувати інформаційну таблицю «Життя і труди дванадцяти апостолів» за такою класифікацією: <i>ім'я, місце народження Апостола, прізвище, назви міст (місць) проповідництва, писемна спадщина, рік та причина смерті</i>.</p> <p>«Церковне життя в апостольський період: християнство і сім'я християнство і рабство християнство і суспільство» <i>(теоретична письмова робота на одну з тем, до 5 сторінок)</i>.</p> <p>Внутрішньо-духовний зв'язок і гармонія апостольського вчення <i>(есе, до 4 сторінок)</i></p>
5	<p>Тема 5. Внутрішнє життя Церкви в докостянтиновий період. Гонитель Савл – апостол Павло</p>	10	<p>Християнство у римському війську: роль, вплив, наслідки <i>(реферативні повідомлення, до 15 сторінок)</i>.</p> <p>Поширення християнського вчення серед жінок імперії та їх прагнення до милосердя, всепрощення та жертвовності <i>(аналітична теоретична доповідь, до 7 хв.)</i>.</p> <p>Благовісницькі подорожі апостола Павла <i>(мультимедійна презентація, до 10 слайдів кожна місія; аналітична практична доповідь із застосуванням карт)</i>.</p> <p>Перші церковні розколи у християнстві: розкол Феліцисіма в Карфагені та Новаціана у Римі <i>(теоретична письмова робота, до 10 сторінок)</i>.</p>
6	<p>Тема 6.</p> <p>Християнська Церква</p>	10	<p>Іудейська війна і падіння Єрусалиму: наслідки для християн-</p>

	<p>та зовнішній світ у перші три століття. Практика богослужінь (I-III ст.</p>		<p>ства (аналітична письмова доповідь, до 7 сторінок).</p> <p>Християнський вимір мучеництва: аналіз поглядів свідка і жертви (дискусія).</p> <p>Виникнення та способи поклоніння мученикам і реліквіям (теоретичні доповіді, до 4 хв. кожна).</p> <p>Основні періоди гонінь на християнство (мультимедійна презентація з доповіддю, до 15 слайдів про кожний із трьох періодів).</p> <p>Аналіз першоджерел: акти мучеників і святих (64-311 pp.) (теоретична письмова робота, до 8 сторінок).</p>
7	<p>Тема 7.</p> <p>Видатні християнські письменники та творці історії Древньої Церкви. Богословські школи: історія виникнення, ідейні засади та основні представники</p>	9	<p>Малоазійська та північно-африканська богословські школи (аналітична письмова доповідь, до 5 сторінок).</p> <p>Аналіз першоджерел церковної історії в царині ранньохристиянської писемності (зошит-цитатник, не менше 10 джерельних праць).</p> <p>Підготувати інформаційну таблицю «Мужі апостольські й апологети» за такими параметрами: ім'я, місце народження і роки життя, прізвисько (кличка), назви послань, листів, книг, основні богословські ідеї.</p>
8	<p>Тема 8.</p> <p>Єресі й розколи в донікейський період: основні течії та рухи. Боротьба Церкви з єресями у II-III ст.</p>	9	<p>Морально-етичні норми, богослужіння, етика та організаційне оформлення гностицизму (аналітична письмова доповідь, до 10 сторінок).</p> <p>Специфіка та ключові ідеї евіонізму Псевдо-Климента (доповідь, до 8 хв.).</p> <p>Симон Волхв та симоніани (аналітична письмова доповідь, до 5 сторінок).</p> <p>Хіліастичні теорії як складова християнської есхатології (есе, до 4 сторінок).</p> <p>Витоки та основні принципи антитринітаризму раннього християнства (реферативні повідомлення, до 10 сторінок).</p> <p>Підготувати інформаційну таблицю «Основні єретичні течії та рухи (I-</p>

			III ст.)» за такими параметрами: <i>ім'я засновника, теоретичний зміст і практична реалізація вчення, назви міст (місць) поширення єретичних поглядів, писемний доробок, час активної діяльності та припинення існування (засудження Церквою).</i>
9	Тема 9. Інкорпорація Церкви в структуру Імперії: історичний зріз. Церковний устрій Христової Церкви після Міланського едикту (313 р.)	9	<p>Піднесення ролі жінки та сім'ї у Візантійській імперії (<i>есе, до 4 сторінок</i>).</p> <p>Початок офіційного дотримання недільного дня у Візантійській імперії (<i>доповідь, до 8 хв.</i>).</p> <p>Вплив християнства на державне законодавство: Кодекс Юстиніана I (<i>теоретична письмова робота, до 10 сторінок</i>).</p> <p>Втручання політики у внутрішні справи Церкви: компаративний аналіз середньовічного й сучасного періодів (<i>дискусія</i>).</p> <p>Аналітична доповідь «Костянтиніві едикти про віротерпимість» (<i>мультимедійна презентація, до 15 слайдів</i>).</p> <p>Новозавітна Пасха: питання часу святкування та колізії (<i>есе, до 4 сторінок</i>).</p> <p>Шлюб та безшлюбність священнослужителів: питання витоків та ідейні засади (<i>есе, до 4 сторінок</i>).</p>
10			
	Тема 10. Чернецтво: питання витоків та історія становлення. Практика чернечого подвигу Середземномор'я	9	<p>Теоретична письмова робота на тему: «Жіночі монастирі: їх утворення та розвиток у IV ст.» (<i>до 7 сторінок</i>).</p> <p>Роль аскези у загальному формуванні чернечого інституту (<i>есе, до 4 сторінок</i>).</p> <p>«Історія становлення та розвиток українського чернецтва» (<i>мультимедійна презентація, до 15 слайдів</i>).</p> <p>Аскетична доктрина Євагрія Понтійського (IV ст.) (<i>теоретична доповідь, до 8 хв.</i>).</p> <p>Вплив та значення східного чернецтва в історії розвитку раннього християнства (<i>аналітична письмова доповідь, до 5 сторінок</i>).</p>
10			
11	Тема 11. Богословські колізії і формування соборної ортодоксії:	10	«Розбійницький собор» (II Єфеський) 449 року (<i>теоретична доповідь до 5 хв.</i>).

12	Вселенські собори (325-787 рр.). Найпоширеніші єретичні рухи у Візантійській імперії: витоки, вплив, зовнішні та внутрішні загрози.		<p>Христологічний халкидонський орос, його зміст та значення (<i>теоретична письмова робота до 8 сторінок</i>).</p> <p>Аналіз догматичних концепцій Нікео-Царгородського Символу віри (<i>реферативне повідомлення, до 10 сторінок</i>).</p> <p>Догмат про Пресвяту Трійцю (<i>есе, до 4 сторінок</i>).</p> <p>Догмат 630-ти Отців IV Вселенського собору у Халкидоні «Про дві природи в одній іпостасі Господа нашого Ісуса Христа» (<i>есе, до 4 сторінок</i>).</p> <p>Догмат 170-ти Отців VI Вселенського собору в Константинополі «Про дві волі й дії в Господі нашому Ісусі Христі» (<i>есе, до 4 сторінок</i>).</p>
	Тема 12. VII Вселенський собор (787 р.). Ідеологічні витоки візантійського іконоклазму	10	<p>Історія Трульського собору (<i>теоретична письмова робота, до 8 сторінок</i>).</p> <p>Встановлення свята «Торжество православ'я» (<i>аналітична теоретична доповідь, до 8 хв.</i>).</p> <p>Догмат 367-ти Отців VII Вселенського собору в Нікеї «Про іконошанування» (<i>есе, до 4 сторінок</i>).</p>
13	Тема 13. Грецькі Отці та Вчителі Церкви епохи Вселенських соборів. Латинські Отці та Вчителі Церкви епохи Вселенських соборів	9	<p>Єресь Аполлінарія, архієпископа Лаодикійського (310-390 рр.) (<i>аналітична теоретична доповідь, до 8 хв.</i>).</p> <p>Становище духовного просвічення на Сході й Заході в IV-V ст. (<i>реферативне повідомлення, до 8 сторінок</i>).</p> <p>Становище духовного просвічення на Сході й Заході в VI-VIII ст. (<i>реферативні повідомлення, до 8 сторінок</i>).</p> <p>Становище духовного просвічення на Сході в IX-X ст. (<i>реферативні повідомлення, до 8 сторінок</i>).</p> <p>Становище духовного просвічення на Заході в IX-X ст. (<i>реферативні повідомлення, до 8 сторінок</i>).</p>
	Тема 14. Помісні собори Древньої Церкви. Ухвалені рішення десяти Помісних	9	<p>Підготувати інформаційну таблицю «Десять Помісних соборів Древньої Церкви» за такими параметрами:</p>
14			

	соборів та їх вплив на церковно-релігійне життя Церкви		<i>причини скликання, рік та місце (місто) проведення, винесені питання, ухвалені рішення (кількість прийнятих правил), представники.</i>
15	Тема 15. Причини й передумови Великої схизми. Великий церковний розкол 1054 р.та його наслідки	9	Історія поступового піднесення римської кафедри (<i>теоретична письмова робота, до 8 сторінок</i>). Феноменологічне обґрунтування вчення про Філіоуе: основні позиції доктрини та колізії (<i>есе, до 4 сторінок</i>). Сучасні погляди на процес розділення церков (<i>дискусія</i>). Концептуальні розбіжності західної і східної гілок християнства (<i>аналітична теоретична доповідь, до 8 хв.</i>).

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Найбільш поширеною в дидактиці останніх років, як показує аналіз, є класифікація методів навчання, яку запропонував видатний дидакт Ю. Бабанський. За його підходом, доцільно виділяти чотири великих групи методів навчання. Саме вони і є найбільш продуктивними у вищій школі.

I група методів

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (див. тематику практичних занять робочої програми, перелік завдань практичної, самостійної та індивідуальної роботи).

II група методів

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності використання пізнавальних елементів наочності (навчальні карти, таблиці), рекомендований перегляд документальних фільмів, роликів, презентацій тощо.

III група методів

Методи контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

IV група методів

Бінарні, інтегровані (універсальні) методи – проведення перехресного опитування на семінарських заняттях, фронтальне опитування вивченого матеріалу як форма повторення попереднього матеріалу при подачі нового матеріалу тощо.

ЗАРАХУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Відповідно до «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та / або інформальної освіти, у системі формальної освіти) ЧНУ»: https://drive.google.com/file/d/1O7Chn1UqlqjW_JjybxDr-syswxxHuGOn/view у процесі вивчення дисципліни здобувачу освіти може бути зараховано до 25% балів, отриманих за результатами неформальної та / або інформальної освіти з проблематика, що відповідає змісту навчального курсу.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ (зразки тестових завдань)

1. З'ясуйте етимологію слово „Еκκλησία” (Екклесія).

+а) спільнота людей, зібрання кликаних (клетос) / званих (клесіс);

- б) зібрання єресиархів ранньої Церкви;
- в) вечори любові „ἀγάπη” (агапе);
- г) допомога сиротам, вдовам і калікам.

2. Періоди загальної історії людства з XVII ст. поділяють на:

- а) античну, середньовічну, ренесансну;
- +б) давню, середню, нову;
- в) загальну, основну, конкретну;
- г) суперечливу, підставну, безглузду.

3. Що Вам відомо про Геродота Галікарнаського?

- а) Відомий богослов середньовіччя, який системно виклав поняття про Трійцю;
- +б) перший історик (батько історії), який вперше створив загальний опис відомого тоді світу (історії світу);
- в) філософ античності, який вперше пояснив особливості світобудови;
- г) Отець Церкви.

4. Вислів, „Історія – вчителька життя”, – належить:

- +а) Марку Тулію Цицерону;
- б) Робіну Джорджу Коллінгвуді;
- в) Марії Магдалині;
- г) архідиякону Стефану.

5. Історія християнської Церкви, переважною більшістю, поділена на три основні періоди (виберіть правильні відповіді):

I період –

- а) від народження Ісуса Христа до Його Вознесіння на небо;
- +б) від сходження Святого Духа в п'ятдесятний день після воскресіння до прийняття Міланського едикту (313 р.);
- в) від Воскресіння Христа до Першого Вселенського собору (325 р.).

II період –

- +а) від утвердження християнства (313 р.) до неофіційного розколу між Східною і Західною Церквами (867 р.);
- +б) від утвердження християнства (313 р.) до хрещення Київської Русі (988 р.);
- +в) від утвердження християнства (313 р.) до Великої Схизми (1054 р.).

III період –

- а) від розколу Східної і Західної церков (1054 р.) до офіційного виникнення протестантизму (1517 р.);
- б) від утвердження християнства (313 р.) до сьогодні;
- +в) від розколу Східної і Західної церков (1054 р.) до сьогодні.

6. Об'єктом вивчення церковної історії є:

- а) храми;
- +б) церква;
- в) мученики;
- г) ікони.

7. Релігійно-національна, а пізніше суспільно-політична течія у Юдеї в епоху Другого Храму (530 до н. е – 70 р.); були однією з трьох давньоєврейських філософських шкіл; визнавали не тільки писаний закон Мойсея, але й «Закон усний» («Талмуд»), це:

- а) есеї;
- +б) фарисеї;

- в) садукееї;
- г) самаритяни;
- д) назореї;
- е) прозеліти.

8. Релігійна група у Юдеї в епоху Другого Храму (530 до н. е – 70 р.); були однією з трьох давньоєврейських філософських шкіл; утворювали окремі колонії свого роду релігійні братства та слідували строгим правилам аскетичного життя у закритій від загалу громаді, це:

- +а) есеї;
- б) фарисеї;
- в) садукееї;
- г) самаритяни;
- д) назореї;
- е) прозеліти.

9. Релігійно-політична течія з юдейської аристократично-священницької верстви у Юдеї в епоху Другого Храму (530 до н. е – 70 р.); були однією з трьох давньоєврейських філософських шкіл; займали священницькі, військові та адміністративні посади, дотримуючись консервативної лінії в релігії і державі; визнавали тільки писаний закон Мойсея, це:

- а) есеї;
- б) фарисеї;
- +в) садукееї;
- г) самаритяни;
- д) назореї;
- е) прозеліти.

10. Днем народження Христової Церкви вважають свято:

- а) Пасхи;
- +б) П'ятидесятниці;
- в) Вознесіння;
- г) Різдва Христового.

11. У перший день після зішестя Святого Духа на апостолів було навернено й охрещено:

- +а) три тисячі осіб;
- б) чотири тисячі осіб;
- в) п'ять тисяч осіб;
- г) шість тисяч осіб.

12. Кому належать слова: «якщо це починання і це діло від людей, то воно зруйнується; а якщо від Бога, то ви не можете знищити його» (Дії. 5: 38-39):

- а) Ісусові Христові;
- б) апостолові Павлові;
- в) апостолу та євангелісту Матфею;
- +г) члену синадріону та учителю Закону Гамаліїлу.

13. Громада вірних нараховувала в перші тижні після Христового Вознесіння близько:

- +а) 120 осіб;
- б) 130 осіб;
- в) 230 осіб;
- г) 240 осіб.

14. Під час виголошення другої проповіді (перед Красними дверима Єрусалимського храму) ап. Петром про Воскреслого Спасителя, число вірних зросло ще на:

- а) три тисячі осіб;
- б) чотири тисячі осіб;
- +в) п'ять тисяч осіб;
- г) шість тисяч осіб.

15. Вхідні двері Єрусалимського храму ще називали „Красними”, оскільки:

- а) вони мали червоний колір;
- б) були оздоблені кольоровою матерією;
- +в) мали прекрасний оздоблювальний вид;
- г) вміщували зображення старозавітних подій;
- д) вміщували зображення чотирьох євангелістів і Благовіщення.

9. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Висвітліть поняття про історію Древньої Церкви, а також вкажіть на предмет, завдання та мету.
2. Проаналізуйте день народження Церкви Христової та перші успіхи апостольської праці.
3. З'ясуйте, для чого були обрані перші диякони і у чому полягало їх служіння.
4. Проаналізуйте хронологічні межі історії Древньої Церкви та її розділ на періоди.
5. З'ясуйте, що вам відомо про хрещення Корнилія і початок навернення язичників.
6. Висвітліть постать Орігена: його твори і богословська система.
7. Охарактеризуйте постать Мінуція Фелікса та його теологічні погляди.
8. Проаналізуйте джерела з історії Древньої Церкви I-IV ст.
9. Проаналізуйте джерела з історії Древньої Церкви V-VI ст.
10. Охарактеризуйте становлення і розвиток християнського богослужіння у I-III ст. Вкажіть на специфіку проведення таїнства, виконання співу, виголошення проповідей, відзначення свят і постів.
11. Проаналізуйте латинську історіографію з історії Древньої Церкви.
12. Проаналізуйте церковну історіографію нового часу.
13. Проаналізуйте розвиток церковної історії в Римо-католицькій Церкві.
14. Проаналізуйте російську церковну історіографію.
15. Охарактеризуйте процес поширення християнства у I-III ст.: його особливості й відмінні риси.
16. Проаналізуйте видання джерел з української історіографії.
17. Проаналізуйте стан людства напередодні пришествя Ісуса Христа: стан язичницького та іудейського світу в II-I ст. до Р.Х.
18. Висвітліть союз між Церквою та державою на початку III ст.: умови, причини, наслідки.
19. Проаналізуйте релігійні вірування та месіанські очікування іудейського народу в часи Р.Х.
20. З'ясуйте язичницьку полеміку та християнську апологетику в IV ст.
21. Охарактеризуйте поширення християнського віровчення і внутрішній розвиток Церкви у боротьбі з іудейським та грецьким світом. Місія Церкви у I-III ст.
22. Проаналізуйте витоки християнства: паулїнізм і пертінізм, їх роль та значення.
23. Проаналізуйте постать Ісуса Христа, як засновника Християнської Церкви. З'ясуйте біблійні джерела про життя Сина Божого.
24. Розкажіть, що ви знаєте про особу Спасителя за канонічними Євангеліями.
25. Визначте фундації Християнської Церкви. Висвітліть устрій життя у першій єрусалимській общині протагоністів.
26. Дайте оцінку першим гонінням на Єрусалимську Церкву і початок християнської місії серед язичників.
27. Проаналізуйте єрусалимський Апостольський Собор: його рішення і значення.

28. Проаналізуйте життя та діяльність Апостолів Петра і Павла. Визначте період заснування Римської Церкви.
29. Висвітліть місіонерську діяльність ап. Павла.
30. Висвітліть діяльність „малих” богословів II-III ст.
31. Проаналізуйте долю першої християнської спільноти й падіння Єрусалиму.
32. Проаналізуйте діяльність Св. Іоана Богослова та інших Апостолів. Християнська місія у II-III ст.
33. Проаналізуйте країни, регіони і міста поширення християнства під час апостольської проповіді. Визначте поширення нової релігії серед різних прошарків суспільства.
34. З'ясуйте відношення між Церквою та державою протягом I-III ст. Проаналізуйте гоніння на християн з боку іудеїв і язичників.
35. Проаналізуйте передумови й причини масових гонінь проти християн на теренах Римської імперії. Висвітліть Акти мучеників та Акти святих.
36. Проаналізуйте внутрішнє життя Християнської Церкви у I-III ст.. Визначте організацію Церкви: структура, ієрархія, функції, прерогативи.
37. Перерахуйте постаті Апостолів. Назвіть пророків і Вчителів Церкви I-III ст.
38. Проаналізуйте роль та значення єпископства у перші три сторіччя розвитку християнства.
39. Проаналізуйте специфічність гностицизму II ст. і перемога християнства над ним.
40. Розкрийте поняття про Монтанізм і маніхейство (II-III ст.).
41. Охарактеризуйте специфічність вчення Монархіанства і боротьби з ним Церкви (II-III ст.).
42. Проаналізуйте твори Апостольських мужів.
43. Проаналізуйте період апологетів Древньої Церкви II-III ст.
44. Висвітліть діяльність Константина Великого та його значення в історії Древньої Церкви.
45. Висвітліть діяльність антигностиків та ересеологів. Охарактеризуйте постать Св. Іринія Ліонського і його вчення про Логос.
46. Проаналізуйте богословські погляди Тертуліана.
47. Проаналізуйте богословські погляди св. Полікарпа Смирнського.
48. Проаналізуйте богословські погляди св. мученика Юстина Філософа.
49. Розкрийте змістове наповнення апологій Татіана – „Бесіда проти еллінів” та „Діатесарон”.
50. Розкрийте змістове наповнення богословських творів „Послання Варнави” та „Пастир Єрма”.
51. Охарактеризуйте постать Климента Римського та його роль у становленні християнської теології.
52. Вкажіть основні причини гонінь на християнство.
53. З'ясуйте, яку роль та значення має Міланський едикт для християнської Церкви.
54. Проаналізуйте еретичний рух аріанства. Передумови і умови скликання I Вселенського Собору.
55. Охарактеризуйте твори Кіпріана Карфагенського та їх значення для становлення християнської теології.
56. Висвітліть суть I Вселенського Собору: проблематика, дискусії, рішення, канони, висновки та значення.
57. Висвітліть боротьбу св. Афанасія та його дії під час Тірського Собору 335 р.
58. Проаналізуйте джерела з історії Древньої Церкви IX-XII ст.
59. Розкрийте ідейний зміст формування Східного чернецтва в кінці III-IV ст.
60. Викладіть суть інтервенції папи Юлія та Антіохійський Собор 341 р.
61. Проаналізуйте джерела з історії Християнської Церкви XIII-XVI ст.
62. Висвітліть формування Західного чернецтва в V-VI ст.
63. Охарактеризуйте Сардикійський Собор 342-343 рр. і церковну політику імператора Констанція.
64. Проаналізуйте церковну історіографію XVII-XVIII ст.
65. Охарактеризуйте християнський аскетизм III ст. і роль аскези у загальному формуванні чернечого інституту.
66. Визначте причини Собору 353 р. в Арлі й Міланського Собору 355 р. їх рішення та наслідки.
67. Проаналізуйте церковну історіографію XIX ст.
68. Висвітліть розвиток чернечого руху на Близькому Сході у III-IV ст.
69. Розкрийте поняття про Анопеїв та оміусіанів.

70. Охарактеризуйте „Вселенський Собор” 359 р. в Армініумі-Селевкії і його значення.
71. Проаналізуйте церковну історіографію XX ст.
72. Охарактеризуйте поширення християнства у IV ст.: його особливості й відмінні риси.
73. Висвітліть олександрійський Собор 362 р. Розкрийте про Антіохійський павлініанський розкол і церковна політика імператора Валента на Сході.
74. Проаналізуйте видання джерел з історії Християнської Церкви у XVII-XVIII ст.
75. Охарактеризуйте життя та діяльність Іоана Кассіана.
76. Висвітліть суть Тіанського Собору 363 р. і пневматомахи. Діяльність Євстафія Севастійського.
77. Проаналізуйте видання джерел з історії Християнської Церкви у XIX-XX ст.
78. Висвітліть вчення Климента Александрійського і богословські праці Іполита Римського.
79. Охарактеризуйте життя християнської Церкви за імператора Юліана Відступника.
80. Висвітліть союз між Церквою та державою на Сході у IV ст.: умови, причини, наслідки.
81. Охарактеризуйте філософські школи і течії напередодні й у перші століття після Р.Х. їхній вплив на формування християнства.
82. Висвітліть відношення Церкви до держави на Заході у IV ст. та поясніть причини піднесення папи над імператорами і королями.
83. Розкрийте суть II Вселенського Собору: проблематика, дискусії, рішення, канони, висновки. Визначте значення Собору і його наслідки.
84. З'ясуйте язичницьку полеміку та християнську апологетику в IV ст.
85. Висвітліть вчення Кирила Александрійського.
86. Охарактеризуйте поширення християнського віровчення і внутрішній розвиток Церкви у боротьбі з іудейським та грецьким світом у I-III ст.
87. Викладіть теологію Аврелія Августина.
88. З'ясуйте вчення Аполінарія Лаодікійського.
89. Проаналізуйте витоки християнства: паулїнізм і петрінїзм, їх роль та значення.
90. Висвітліть теологію Василя Великого.
91. Охарактеризуйте Антіохійську христологію кінця IV ст.: Діодор Тарський та Феодор Мопсуестійський.
92. Висвітліть богословські погляди Амвросія Медиоланського та Діонісія Александрійського.
93. Охарактеризуйте церковну політику Феодосія I Великого та його роль у житті християнської Церкви.
94. Розкажіть, що ви знаєте про особу Спасителя за канонічними Євангеліями.
95. Висвітліть богословські погляди Іоана Золотоустого.
96. Розкрийте суть несторїанства та з'ясуйте передумови й умови скликання III Вселенського Собору.
97. Визначте фундації Християнської Церкви. Висвітліть устрій життя у першій єрусалимській общині протагонїстів.
98. Викладіть вчення Афанасія Александрійського.
99. Охарактеризуйте III Вселенський Собор: проблематику, дискусії, рішення, канони, висновки та поясніть значення Собору і його наслідки. Антіохійська унія.
100. Проаналізуйте філософсько-релїгїйні погляди Григорія Богослова (Назіанзіна).
101. Охарактеризуйте напрям монофізїцтва: походження, сутність, значення.
102. Висвітліть „Розбійний” Ефеський Собор 449 р. та його рішення.
103. Висвітліть теологію Григорія Ниського.
104. Назвіть передумови і умови скликання IV Вселенського Собору.
105. Висвітліть діяльність малих богословів IV ст.
106. Охарактеризуйте IV Вселенський Собор: проблематика, дискусії, рішення, канони, висновки, його значення і наслідки.
107. Проаналізуйте долю першої християнської спільноти й падіння Єрусалиму.
108. Висвітліть розвиток інституту папства впродовж IV-V ст.
109. Назвіть розділ Церков з-за Енотікону (484-519 рр.).
110. Визначте розвиток у IV ст. східних патріархатів і піднесення єпископів Царгородських.
111. Охарактеризуйте церковно-державну систему імператора Юстиніана I Великого.

112. Проаналізуйте країни, регіони і міста поширення християнства на початок IV ст.
113. Визначте поширення нової релігії серед різних прошарків суспільства.
114. Висвітліть утворення та піднесення Константинопольського патріархату.
115. Охарактеризуйте передумови і умови скликання V Вселенського Собору.
116. Висвітліть церковну організацію на кінець IV ст.: єпископське управління, церковні посади, нижчий клір.
117. Охарактеризуйте V Вселенський Собор: проблематика, дискусії, рішення, канони, висновки, його значення і наслідки.
118. Охарактеризуйте церковне законодавство IV ст.
119. Поясніть зміст Монофелітів й монофелітського вчення.
120. Проаналізуйте внутрішнє життя християнської Церкви у I-III ст.
121. Охарактеризуйте причини розколу донатистів та мелетіанський розкол у IV ст.
122. Висвітліть діяльність Папи Мартіна I і Латеранський Собор 649 р. Суд над Преп. Максимом Сповідником.
123. Розкрийте суть богословським поглядам Іоана Дамаскіна.
124. Дайте оцінку передумовам і умовам скликання VI Вселенського Собору.
125. Проаналізуйте церковний розкол – Феліциссіма у Карфагені й Новаціана в Римі.
126. Розкрийте суть питання про повторне хрещення і боротьба Церкви з хіліазмом.
127. Висвітліть філософсько-релігійні погляди Ісидора Севільського.
128. Проаналізуйте вчення християнських письменників IV-VII ст.
129. Охарактеризуйте Трульський Собор 691-692 рр.: його рішення, канони, значення. З'ясуйте вчення маронітів.
130. Дайте оцінку передумовам і умовам скликання VII Вселенського Собору та його наслідки.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
81-89	B	добре	
71-80	C	задовільно	
61-70	D		
50-60	E		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчально-методичний комплекс дисципліни (далі – НМКД) – комплекс спеціально розроблених матеріалів, що є цілісним утворенням і забезпечує опанування студентами певної навчальної дисципліни. Складниками НМКД є:

– *матеріали для аудиторної роботи* з навчальної дисципліни: плани-конспекти лекційних занять (див. додатки), плани семінарських занять (п.5), мультимедійний супровід занять (наявний у користуванні професорсько-викладацького складу);

- **матеріали для самостійної роботи студентів**: навчальні підручники та посібники (п.12), навчальні карти з церковної історії для підготовки до семінарських занять (додатки), індивідуальні практичні завдання (п.6) тощо;
- **матеріали для контролю навчальних досягнень студентів**: контрольні питання, контрольні завдання (п.9) тощо.
- **підручники, навчальні та навчально-методичні посібники** зі списку основної літератури з навчальної робочої програми дисципліни (наявні у методичному кабінеті факультету).

ЗАРАХУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Відповідно до «Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальної та / або інформальної освіти, у системі формальної освіти) ЧНУ»: https://drive.google.com/file/d/1O7Chn1UqlqjW_JjybxDr-syswxxHuGOn/view у процесі вивчення дисципліни здобувачу освіти може бути зараховано до 25% балів, отриманих за результатами неформальної та / або інформальної освіти з проблематика, що відповідає змісту навчального курсу.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Біблія: Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту / в українському перекладі з паралельними місцями ; [пер. Патріарха Філарета (Денисенка)]. Київ, 2004. 1407 с.
2. Балух В. Візантиністика: Курс лекцій. Чернівці, 2006. 606 с.
3. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: в 2-х т. :Курс лекцій. Чернівці, 2010. Т. 1 496 с.
4. Балух В.О., Коцур В.П., Шкрібляк М.В. Релігійний чинник соціокультурних розколів в українській історії. Монографія. Київ: ВД «АДЕФ-Україна», 2023. 424 с.
5. Балух В.О. Церковно-релігійні питання в законодавстві Юстиніана I. *Український літопис*. Зб.наук. стат. Переяслав. 2025. № 5. С. 7-14.
6. Балух В.О. Християнство епохи принципату. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія. 2025. № 1. С. 110–115.
7. Балух В.О. Міланський едикт: реалії і вигадки. Міжнародна наукова конференція VER KYIVIENS (Sub umbra castanearum). Суспільства давньої, середньовічної і ранньомодерної доби та їх цивілізаційна спадщина: історія; релігія; культура. 30 травня. Київ, 2025. С. 7-8.
8. Боднарюк Б. Харизма пустелі. Витоки, становлення, духовно-аскетична і місіонерська практика християнського чернецтва III-XI ст. Чернівці, 2012. –896 с.
9. Бурмило І., прот. Історія Церкви. Чернівці, 2007. 416 с.
10. Головащенко С. Історія християнства: Курс лекцій. Київ, 2001. 496 с.
11. Ілюстрована історико-богословська енциклопедія: у 5-ти т. / голова редкол. В.О. Балух. Чернівці, 2024 – 2025. Т. 1. 426 с.; Т. 2. 432 с.; Т. 3. 656 с.; Т. 4. 632 с.; Т. 5. 432 с.
12. Лесюк М., прот. Історія Древньої Церкви. Київ, 2013. 773 с.
13. Острогорский Г. Історія Візантії. [пер. З нім. мови Анатолія Онишка]. Львів, 2002. 608 с.
14. Саган О. Вселенське Православ'я: суть, історія, сучасний стан. Київ, 2004. 909 с.
15. Степовик Д. Візантологія. Лекційний курс для вищих духовних закладів України. Івано-Франківськ, 2002. 254 с.
16. Трофимлюк О., свящ. Патрологія : Курс лекцій. Київ, 2007. 206 с.
17. Хомин Л. Історія Древньої Церкви: Курс лекцій. Київ, 2002. 69 с.
18. Чобич С., прот. Історія Християнської Церкви. В 4-х частинах. Львів, 2001. 599 с.

Допоміжна

1. Балух В., Коцур В. Історія стародавнього Риму: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Чернівці, 2005. 680 с.
2. Валько В. Первісне християнство. Львів, 1997. 175 с.
3. Василій Великий, свт. Творіння / святитель Василій Великий; під ред. Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета ; [пер. Київської православної богословської академії УПЦ Київського Патріархату]. Київ, 2010. Т. 1. Кн. 1. 632 с.

4. Віщун М., прот. Історія вчення про святу Трійцю в перші три століття християнства. К., 2009. – 120 с.
5. Григорій Ниський, свт. Творіння / святитель Григорій Ниський; під ред. Святейшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета; [пер. Київської православної богословської академії УПЦ Київського Патріархату]. Київ, 2011. Т. 3. 618 с.
6. Задвірний Б., свящ. Причини виникнення єресі Арія та Перший Вселенський Собор. Київ, 2009. 147 с.
7. Канонічне право: навч. посібник / укл. свящ. М. Лагодич. Чернівці, 2010. 400 с.
8. Кіячик В., дяк. Християнські апологети, їх роль в історії Церкви. Київ, 2011. 40 с.
9. Книга правил святих апостолів, Вселенських Соборів, і святих отців. Київ, 2008. 368 с.
10. Марусяк М., прот. Червероєвангеліє. Вид. 2-ге, переробл. Чернівці, 2013. 428 с.
11. Повне зібрання творінь святителя Іоана Золотоустого; під ред. Святейшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета; [пер. прот. Михайла Марусяка]. Київ, 2009. Т. 1. Кн. 1. 512 с.
12. Сеніч Р. Розвиток богословської термінології в Древній Церкві: терміни «усія» та «іпостасіс». Київ, 2009. 120 с.
13. Федорів Ю. Пояснення Церковних Богослужінь і Святих Тайн. Львів, 2004. 160 с.
14. Шпідлік Т. Духовність християнського Сходу / Томаш Шпідлік; [пер. з італ. Мар'яни Прокопович]. Львів, 1999. 496 с.